

**FÖRELÄSNINGAR OCH STUDIEBESÖK - UKF**

**HANDSKRIFTSTOLKNING**

Studiecirkel kring våra gamla handskrifter och dokument. Vid förra årets kurs kunde inte alla beredas plats. Deltagare har efterlyst en fortsättning.

Lars Bergström, Kungsängen, hjälper oss att läsa några intressanta rättegångshandlingar från början av 1800-talet. Deltagarna får sedan pröva sin kunskap på egna dokument. Jan-Christer Strahlert hjälper oss med 1500-talsskriften. Agneta Allerstav arbetar på liknande sätt med gårdshandlingar från Ådö och Brogård. Studiecirkeln blir således både en introduktion av 16/1700-tals skriften och en fortsättning för dem som vill. Antalet träffar bestämmer vi efter hand. Nedanstående tider är inbokade på Dagcentralen vid Torget i Kungsängen.

Tid: 19.00; torsdagar 10/10, 17/10, 24/10, 4/11, 14/11, 21/11, 28/11

Lokal: Dagcentralen i Kungsängen

Start: 10/10

Anmälan till Börje Sandén, tel 40 515

*Tisdagen 22 oktober kl 19.00, Bro bibliotek*

**SIGTUNA - KUNSGÅRD OCH STAD REDAN FRÅN BÖRJAN.**

Sten Tesch, chef för Sigtuna museer, redogör för forskningen kring Sigtuna med särskild tonvikt på de senaste årens betydande arkeologiska undersökningar. Tillsammans med pågående undersökningar på Björkö och de nyligen publicerade resultaten från Fornsigtunagrävningarna har historien kring vår statsbildning kommit i ett nytt ljus. Till våren har vi visst hopp om att Björn Ambrosiani får tid för en motsvarande föreläsning om Birkaforskningen genom tiderna.

**STUDIEBESÖK PÅ NORDISKA MUSEETS BIBLIOTEK/BILDARKIV**

Besöket är tänkt att genomföras en torsdag under november; närmare upplysningar i nästa information.

**ANDRA HEMBYGDSAKTIVITETER I BYGDEN**

**HÅTUNA HÅBO-TIBBLE socknars hembygdsförening**

*Sönd 22 sept kl 12-16*

**ÖPPET HUS på Lövsta, KULTURHUSENS DAG**

Programblock 14-15: Rolf Hultman, Sven-Olof Nyberg m fl berättar om Lövsta

Tidigare ägarfamiljer är inbjudna.

*Sönd 29 sept, Håtuna kyrka kl 18.00*

**MINNENS I HÅTUNALEKEN?**

I år är det på dagen 685 år sedan kung Birger blev tillfångatagen av sina bröder på sin kungsgård i Håtuna.

SCARAMELLA-kören under ledning av Måns Tegner gör medeltida musik.

Börje Sandén läser ur rimkrönikan och berättar om bakgrunden till Håtunaleken och dennas inverkan på historiens förlopp.

**BRO HEMBYGDSFÖRENING**

*Tisd 15/10 kl 19.00. Hembygdsgården Klint, Prästgårdsvägen*

**BONDEÅRET PÅ BROGÅRD - på 1950-talet**

En 30 min lång film av framlidne inspektoren Gunnar Eriksson visas.

Hustrun Anna-Lisa, f.d. bokhållare på Brogård, har skrivit en beledsagande text. En arbetsgrupp har bearbetat materialet. Ledare är Eric Weinberg, Låssa.

## **HÅBO HÄRADS HEMBYGDSFÖRENING**

*Sönd 20/10 samlings vid busstationen i Bålsta kl 11.30.*

*eller vid bilparkeringen norr om Rösaring, vägen förbi Låssa kyrka*

### **BILUTFLYKT TILL RÖSARING**

Börje Sandén guidar. Vi följer processionsvägen i hela dess längd, funderar över om kullen längst i söder är en grav eller en scen för kultiska handlingar, tar del av forskningen kring Upplands största labyrint. Året 1991 firas i Storbritanien som "labyrintår". Vid Rösaring finns också tydliga fornstrandvallar från ishavens tid. Kläd dig efter väderleken; ta med förtäring.

### **HÄNT - HÄNDER**

#### **Björköresan**

Vår båtresa till Björkö i början av juni med David Damell som guide blev mycket lyckad. De 50 deltagarna hade utmärkt väder under vistelsen på ön. David tog oss med runt hela anläggningen och vi fick - som vanligt när David guidar - en utmärkt beskrivning av den stora anläggningen. Än så länge finns inte så mycket mer att säga om de senaste utgrävningsresultaten än att Birka verkligen ser ut att vara "en anlagd stad" i likhet med Sigtuna och vissa andra nordiska vikingasamhällen. Under båtfärden berättade omväxlande David och Börje om platser vi passerade.

#### **DAVID DAMELL**

Tyvär lämnar David Damell sin tjänst vid Raä i höst för att bli landsantikvarie och museiman i Örebro. Jag säger "tyvärr" eftersom vi rimligtvis inte kan begära att få ta hans tjänster i anspråk lika mycket i fortsättningen. Många lärde känna David när han tog sig an undersökningen av processionsvägen vid Rösaring 1981-82; därefter följde fem somrars grävningar vid Fornsigstuna. Mycket arbete har David lagt ned på den fina boken om Fornsigstuna, som jag hoppas alla intresserade skaffar. Den kostar 225:- och finns att köpa på biblioteken.

Genom Davids engagemang för - och med - amatörerna har han banat väg för en arkeologisk undersökningsverksamhet vid sidan om den traditionellt professionella, som vi hoppas och tror har varit till gagn för forskningen som helhet. Under alla förhållanden har vi ytterst David att tacka för en berikad forskningsverksamhet i Upplands-Bro. Våra fornminnen har med Davids hjälp gett Upplands-Bro en plats på kartan.

Tack David - och lycka till på ditt nya verksamhetsområde. Vi hoppas på återseende vid våra fina fornminnen.

#### **1991 - LABYRINTÅR**

Labyrintforskningen har ett centrum i Storbritanien. Där producerar man med viss regelbundet en tidskrift, Caerdroia (Troja). Labyrinter är årets turisttema i Storbritannien. Det är särskilt den 300-åriga häcklabyrinten i Hampton Court som ligger till grund för firandet. England har endast ett fåtal bevarade riktigt gamla labyrinter i "Rösaringsstil"; de engelska gjordes nämligen av torv och inte sten som här i Norden. Tidskriften har publicerat flera artiklar kring Rösaring.

I samband med det engelska labyrintåret hölls den andra internationella konferensen kring labyrintfrågor med 120-talet delegater från Alaska, USA, Canada, Tyskland, Sverige m fl. 1991 har blivit ett rekordår för labyrintintresserade meddelar John Kraft, som är vårt lands auktoritet när det gäller labyrinter.

#### **FRUKTBARHETSDYRKAN**

Det är inte bara John Krafts intresse för Rösaring som är betydelsefullt för Upplands största labyrint; forskningen kring fruktbarhetskulten, med vilken labyrinterna sammankopplas, har på de senaste åren fått förnyad aktualitet på flera sätt:

1. 1987 utgavs ett nytryck av James Frazers 100-åriga gigantiska inventering av fruktbarhetskult världen över. Religionshistorikern Åke Hultkrantz säger i företalet: "Inget annat arbete har i så hög grad påverkat och inspirerat en bredare religionshistoriskt, folkloristiskt och litterärt intresserad läsekrets." Bokens titel "Den gyllene grenen" hänсыftar på misteln och utgavs i sin förkortade version på svenska 1925. (ca 900 sidor)

2. 1991 har Nils-Arvid Bringéus publicerat en uttömmande artikel om hithörande frågor, där hela den internationella och svenska debatten kring fruktbarhetskulten analyseras. Även han framhåller den nytändning som skett för de 100-åriga teorierna. UKF har bett Ebbe Schön att närmare presentera problematiken; Ebbe är intresserad av frågorna och har gett oss ett halvt löfte om en föreläsning; tidpunkten är inte fastställd.

3. Upplands-Bro har anknytning till fruktbarhetskulten också på annat sätt. Ortnamnen Härnevi och Ullevi har sedan seklets början förknippats med den kvinnliga och manliga fruktbarhetskulten kring Härn och Ull. Ortnamnsforskningen på Jöran Sahlgrens tid förringade emellertid denna teori. Vid Ortnamnssällskapets 50-årsjubileum 1985 togs frågan upp på nytt av Lars Hellberg vid en offentlig föreläsning vid Uppsala universitet. Här placerades återigen Härnevi och Ullevi i centrum.

Till detta skall läggas John Krafts påvisade koppling mellan labyrinter och ortnamn på många ställen, i framförallt Mälardalen.

4. Hittills enda kända forntida kultväg finns som bekant vid Rösaring. Fruktbarhetsgudar har påståtts också vara "vagnudar". Är det för en fruktbarhetsgud som processionsvägen anlades på 800-talet?

Intresset för en arkeologisk undersökning av den plana jordkullen vid processionsvägens sydliga ända finns inte bara hos oss i Upplands-Bro. David Damell har framhållit vikten av en undersökning av kullen. Är det en grav - eller ?

### **BÄRGNINGEN AV RUNSTENSLASTEN VID BISKOPS-ARNÖ**

29 juni var det dags för upptagning av den sjunkna runstenslasten vid Biskops-Arnö. Förhistorien redogjorde jag för i mars-numret. Bärningen övervakades av representanter för Riksantikvarieämbetet, länsstyrelsen, Sjöhistoriska museet och tidigare dykare på platsen. Lyftet direktsändes i Upplands Radio och filmades av Vetenskapens värld (TV). Lokalpressen bevakade naturligtvis händelsen. Artikel har stått i tidningen Land. Leif Malm, Grillby, har varit drivande för att undersökningen skulle komma till stånd.

Vraket efter pråmen hade tidigare under våren lokaliserats och dykare hade konstaterat att runstensliknande stenar fanns i det. Det var emellertid inga riktiga runstenar, mera liknande grindstolpar av samma slag som står vid infartsvägen mot Biskops-Arnö. Hans Henrik von Essen sägs vara upphovsmannen till stenarna. Han flyttade 1870 till Signhildsberg och ville då ta med sig stenar som han låtit bearbeta på olika sätt. Pråmen skulle ha sjunkit och det är troligen dessa stenar som nu påträffats. Alla togs inte upp nu i somras.

von Essen har rest ett flertal stenar med inskriptioner på Biskops-Arnö. Han anlade också tre "skeppssättningar" i parken söder om huvudbyggnaden. Kanske hade han för avsikt att även pryda parken vid Signhildsberg på liknande sätt. Där placerade han emellertid några äkta runstenar, varav åtminstone två blev flyttade från Biskops-Arnö; den ena hade han köpt på Vaksala torg i Uppsala. Han avled ett par år efter flytten till Signhildsberg och några "nya" resta stenar blev aldrig utplacerade i parken.

### **DYKUNDERSÖKNING VID BROHOLMEN**

Kjell-Ove Matsson har under många år undersökt farvattnen bl a runt Upplands-Bro. Sommaren 1990 fick han intressanta ekoljudsobservationer vid trakten av Broholmen mellan Vallbyvik och Sigtuna. Ända sedan Aschanéus topografiska beskrivning från 1612 har ön hetat Broholmen; via denna holme skulle en fast broförbindelse ha funnits enligt gamla uppgifter. I dem ingick också påståenden om stenkistor förknippade med bron. Indikationerna tycktes visa på just dessa stenkistor.

Vid flera tillfällen under försommaren undersökte Kjell-Ove området med hjälp av Finn Hultgren, Sigtuna hembygdsförening och Per Söderberg från Geologiska institutionen vid Stockholms universitet. De förmenta stenkistorna visade sig vara två stora stenblock. Botten var i övrigt jämn. Det som först tolkats som pårader var sänkta trädstubbar (färska!). Botten består av mycket lös sedimentavlagring. Med tanke på landhöjningen sedan medeltiden och det nuvarande vattendjupet på 5 m måste det anses för uteslutet att det funnits en bro förknippad med stenkistor.

Rapporten med ekolodsdiagram och slutsatser av undersökningen har Kjell-Ove tillställt riksantikvarieämbetet.

## **ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGEN VID SKÄLLSTA I BRO**

Frågan om vem som skall få göra de fortsatta arkeologiska undersökningarna vid Skällsta industriområde - dvs platsen för Ullevi gamla bytomt - är ännu inte avgjord. Efter anbudsförfarande gav kommunen uppdraget åt Arkeologi Konsult AB, varvid Riksantikvarieämbetet överklagade. Ärendet ligger för avgörande hos regeringen. Arkeologi Konsult är ett företag med anknytning till Uppsala universitet.

Farhågorna för att rapporterna inte skulle bli offentliga handlingar avfärdas av Roger Blidmo, chef för företaget.

## **LITTERATUR**

Boken om Fornsigstuna finns sedan i början av sommaren att köpa på biblioteken. Den kostar 225:- och har utgivits av Stiftelsen Upplands-Bro Fornforskning. Det är en mycket fin bok, lättläst med många illustrationer. Titeln är "Fornsigstuna - en kungsgårds historia"

Under sommaren har också boken "Upplands-Bro - kulturhistoriska miljöer" blivit klar. Den är ett beställningsarbete från kommunen hos Stockholms läns museum. Författare är Gabriele Prenzlau-Enander. Den kostar 150:- och finns att köpa på biblioteken. I förordet sägs bl a att boken är "ett led i arbetet med att markera våra särskilt värdefulla kulturmiljöer i det kommunala planeringsarbetet. Boken är rikt illustrerad med nya och gamla bilder.

"Tinget i Bro" är en C-opsats av Malte Andreasson. Den läggs officiellt fram under hösten vid ett seminarium vid historiska institutionen vid Stockholms universitet. Malte Andreasson har gått igenom och renskrivit ett stort antal domstolshandlingar som finns i Svenngårdsska samlingen.

Under årens lopp har Agneta Allerstav tolkat och renskrivit ett stort antal gårdshandlingar, främst från Ådö. De finns att studera på biblioteket.

## **SOMMARENS AMATÖRARKEOLOGI**

Denna sommar påbörjades en flerårig undersökningsverksamhet i medeltidsarkeologi vid Biskops-Arnö. Nya rön kring den gamla biskopsgårdens utseende har framkommit. Från utgrävningslägret på Adelsö har meddelats att man funnit ett båthus från vikingatiden. Förhoppningsvis kommer undersökningarna att fortsätta nästa år.

## **MEDLEMSAVGIFT**

Medlemsinformationen från UKF sänds förutom till "betalande" medlemmar också till föreningar, institutioner och enskilda personer med vilka vi har utbytesinformation. Dessutom skickar vi då och då vår information till andra personer som kan tänkas vara intresserade av vår verksamhet och som vid något tillfälle deltagit i våra aktiviteter.

Utskick och tryck har emellertid blivit en ganska kostsam post för oss. Om du vill förvissa dig om att få information om vad som händer på hembygdsfronten i våra trakter är jag glad om du sätter in medlemsavgiften 75:- på vårt postgiro 27 58 94 - 4.

I dagens läge, när anslag från kommunen bara minskar, blir vi ännu mer beroende av medlemsavgifterna och vår bokförsäljning, vilken i praktiken är vår enda inkomstkälla.

Hjälp oss sprida information om vår verksamhet.

Köp Första boken med bl a 20-talet artiklar om Almarestäket. Den kostar 150:- och finns på biblioteken.

Vänliga hälsningar

